

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการดำเนินงานของโครงการเกษตรวิทยา
จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. โครงการเกษตรวิทยา
2. แนวคิดในการมีส่วนร่วม
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. โครงการเกษตรวิทยา

โครงการเกษตรวิทยาเป็นโครงการที่อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์ และหน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ ได้เข้ามาดำเนินการพัฒนาในเขตพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพ
ชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่ และเป็นต้นแบบให้กับเกษตรกรบนพื้นที่สูงที่ได้เข้ามาศึกษาดูงาน
มีรายละเอียดของโครงการฯ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของโครงการฯ(กรมพัฒนาที่ดิน สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต6, 2549)

1. เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชในโอกาสฉลองสิริราช
สมบัติครบ 60 ปี ในปี พ.ศ. 2549
2. เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร และ
ในวาระเฉลิมขวัญพระโอรส พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติ
3. เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านการเกษตร คลินิกเกษตร คหกรรมเกษตร และศูนย์ฝึกอบรมการ
ทำเกษตรบนพื้นที่สูงอย่างสมบูรณ์แบบ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรดินน้ำ และป่าไม้ให้คงความ
อุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติอย่างยั่งยืน
4. เพื่อจัดตั้งศูนย์อภิบาลเด็กสหายไขจากแม่สู่ลูก เป็นต้นแบบในการจัดสวัสดิการให้แก่
เกษตรกรและเจ้าหน้าที่ในโครงการฯ

สภาพทั่วไปทางกายภาพ

ที่ตั้งของพื้นที่โครงการเกษตรวิชญาอยู่ติดกับ บ้านกองแหะ หมู่ที่ 4 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตกโดยทางรถยนต์ ประมาณ 32 กิโลเมตร การคมนาคมจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ไปยังอำเภอแม่ริมใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 (สายเชียงใหม่-ฝาง) (สุริย์, 2529) เมื่อถึงอำเภอแม่ริมแล้วใช้ถนนสายสะเมิงแยกจากอำเภอแม่ริมไปยังตำบลโป่งแยง ซึ่งพื้นที่โครงการตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ $18^{\circ} 50' 51'' - 18^{\circ} 51' 50''$ เหนือ และเส้นลองจิจูดที่ $98^{\circ} 47' 50'' - 98^{\circ} 49' 24''$ ตะวันออก มีเนื้อที่ทั้งหมดจำนวน 1,350 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อทางทิศเหนือ อยู่ระหว่างห้วยนาลิวกับน้ำแม่สา ทิศใต้ ติดต่อกับห้วยสุวรรณและคอยผานกกก ทิศตะวันออก ติดต่อกับคอยผานกกก ทิศตะวันตก ติดต่อกับห้วยนาลิว และเส้นทางไปบ้านบวกัน (กรมพัฒนาที่ดิน, 2546) ลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเขาสูง สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่มีความลาดชัน 20 – 35 % พื้นที่ที่มีความสูง 1,060 – 1,320 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง มีเนื้อดินเป็นดินร่วน หรือดินเหนียวปนทราย ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ(สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่, 2548) ลักษณะภูมิอากาศแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – เดือนตุลาคม ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน – เดือนกุมภาพันธ์ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ เดือนกุมภาพันธ์ – เดือนเมษายน อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีอยู่ที่ 23.3 องศาเซลเซียส มีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปีอยู่ที่ 82.1 เปอร์เซ็นต์ และมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี 1,334.1 มิลลิเมตร มีทรัพยากรน้ำ คือแหล่งน้ำผิวดินที่สำคัญ ได้แก่ น้ำจากลำห้วยต่างๆในพื้นที่ ซึ่งเป็นลำห้วยสาขาของน้ำแม่สา ประกอบด้วย ห้วยปางหมี่ ห้วยปางอั้น ห้วยบวกหมู ห้วยสุวรรณ และห้วยนาลิว ซึ่งเป็นลำห้วยสำคัญทางทิศตะวันตก ไหลมาจากภูเขาใกล้บ้านบวกัน และไหลผ่านพื้นที่บริเวณด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ไปสู่อ่างเก็บน้ำนาลิว นอกจากนั้นเป็นลำห้วยที่ไหลมาจากภูเขาสูงด้านทิศใต้ของพื้นที่บริเวณใกล้ผานกกกแล้วไหลลงไปทางทิศเหนือ ลำห้วยซีกตะวันออก ได้แก่ ห้วยปางอั้น ห้วยปางหมี่ ซีกตะวันตก ได้แก่ ห้วยบวกหมู ห้วยช้างตาย และห้วยสุวรรณ และในด้านทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญนั้น จากการศึกษาแผนที่สภาพการใช้ที่ดิน โครงการพัฒนาที่สูงภาคเหนือ มาตราส่วน 1 : 250,000 พบว่า แต่เดิมพื้นที่บริเวณนี้ เป็นป่าไม้ผลัดใบ และมีไร่หมุนเวียนปะปน จากการตรวจสอบในภาคสนามพบว่า ป่าไม้ที่เหลืออยู่เป็นป่าดิบเขา ซึ่งส่วนมากได้ถูกบุกรุกเข้าทำประโยชน์มาเป็นเวลานานแล้ว ทำให้พื้นที่ป่าเดิมกลายเป็นป่าที่เสื่อมโทรมให้พบเห็นอยู่ทั่วไป(กรมพัฒนาที่ดิน, 2546: 15)

เขตการใช้ที่ดิน

โครงการฯ ได้แบ่งเขตการใช้ที่ดินออกเป็น 5 เขต (สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต6, ม.ป.ป.) ประกอบด้วย

1. พื้นที่ส่วนราชการ จำนวน 138 ไร่ (10.22%) ตั้งอยู่ทางส่วนเหนือด้านตะวันออกของพื้นที่โครงการฯ สภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ลาดลูกคลื่นลอนชัน มีความลาดชัน 8-30 % ดินส่วนใหญ่เป็นดินลึกและมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

2. พื้นที่ทรงงาน จำนวน 32 ไร่ (2.37%) อยู่บริเวณด้านตะวันออกของพื้นที่โครงการฯ สภาพพื้นที่อยู่บนเนินสูง

3. พื้นที่พัฒนาการเกษตร 139 ไร่ (10.30%) อยู่ทางส่วนเหนือด้านตะวันตกของพื้นที่โครงการฯ สภาพพื้นที่มีความลาดชันเล็กน้อยถึงปานกลาง ลักษณะดินส่วนใหญ่เป็นดินลึก การระบายน้ำดี ความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ พื้นที่อยู่ติดกับหมู่บ้านกองแหะ ได้มีการจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ พื้นฟูปรับปรุงบำรุงดิน พัฒนาแหล่งน้ำ ส่งเสริมอาชีพพัฒนาการผลิตที่พึ่งตนเอง ได้วางแผนแบ่งแปลงและจัดสรรที่ทำกินให้กับเกษตรกรแล้ว จำนวน 60 ราย รายละ 1 ไร่ รวม 60 ไร่

4. พื้นที่วนเกษตรหรือ ธนาคารอาหารชุมชน มีเนื้อที่ 123 ไร่ (9.11%) โดยมีสำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่เข้ามาทำการพัฒนา จัดตั้งขึ้นเพื่อฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมอนุรักษ์แหล่งน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ อีกทั้งยังเป็นแหล่งผลิตอาหารตามธรรมชาติ ทั้งพืชผัก ผลไม้ พืชสมุนไพร สัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป(สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดเชียงใหม่, 2549)

5. พื้นที่ป่าไม้ จำนวน 918 ไร่ (68%) สภาพพื้นที่ส่วนมากเป็นป่าไม้ที่ไม่ผลัดใบประเภทป่าดิบเขา เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ต้องมีการอนุรักษ์ให้เป็นพื้นที่ป่าไม้ตามธรรมชาติของระบบนิเวศอย่างยั่งยืนตลอดไป ส่วนบริเวณพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ให้มีการปลูกป่าทดแทน

ส่วนประกอบของศูนย์เรียนรู้

ส่วนประกอบของศูนย์เรียนรู้ คือ พื้นที่ส่วนราชการ มีเนื้อที่ 138 ไร่ ส่วนแรกเป็นที่ตั้งของอาคาร คือ 1) อาคารเพื่อใช้ดำเนินการแสดงนิทรรศการ คลินิกเกษตร และคหกรรมเกษตร 2) เป็นที่ตั้งของศูนย์อภิบาลเด็กสายใยจากแม่สู่ลูก มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงดูบุตร ให้มีพัฒนาการที่ดี ช่วยสร้างความรักความอบอุ่นในครอบครัว และทำการเกษตรในครัวเรือนที่มีคุณค่าทางโภชนาการ(สถานีอนามัยตำบลโป่งแยง, อยู่ระหว่างการตีพิมพ์) และ3) เป็นที่จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร และส่วนที่สองแบ่งเป็นจุดเรียนรู้ด้านการพัฒนาการเกษตรแบบครบวงจร

โดยจัดเป็นแปลงสาธิตด้านการเกษตรตัวอย่าง และในส่วนอื่นๆ จะเป็นพื้นที่ทรงงาน พื้นที่พัฒนาการเกษตร พื้นที่วนเกษตร(ธนาคารอาหารชุมชน) และพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งได้ระบุไว้ก่อนหน้านี้แล้ว

สภาพการใช้ที่ดิน

จากการศึกษาสภาพการใช้ที่ดินโดยการตรวจสอบภาคสนามสามารถแบ่งประเภทการใช้ที่ดินออกเป็น 3 ประเภท(กรมพัฒนาที่ดิน, 2546: 18- 23) ดังนี้

1) พื้นที่เกษตรกรรม มีเนื้อที่ 160 ไร่ หรือ 11.86 % ของพื้นที่ทั้งหมด แบ่งแยกออกเป็นที่ปลูกพืชผัก 151 ไร่ และพื้นที่เกษตรกรรมที่มีการใช้ประโยชน์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน พืชผักที่ปลูกอยู่มาก ได้แก่ มะเขือเครือ หอมหัวใหญ่ มันเทศ กะหล่ำปลี และไม้ยืนต้นที่ปลูกมาก่อนและยังเหลืออยู่ให้เห็นในพื้นที่ คือ ต้นชา(เมียง)

2) พื้นที่ป่าไม้ มีเนื้อที่ 1,184 ไร่ หรือ 87.1 % ของพื้นที่ทั้งหมดส่วนมากเป็นประเภทป่าดิบเขา จำนวน 757 ไร่ ป่าไม้ผลัดใบรุ่นสองจำนวน 12 ไร่ และป่าไม้ผลัดใบเสื่อมโทรมจำนวน 415 ไร่ หรือคิดเป็น 56.07% , 0.89%, และ30.74% ของพื้นที่ตามลำดับ

3) พื้นที่ใช้ประโยชน์ ได้แก่ บ่อดินและลานเฮลิคอปเตอร์ มีเนื้อที่ 6 ไร่ หรือคิดเป็น 0.44 % ของพื้นที่ทั้งหมด

สภาพปัญหาของเกษตรกร

1. ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เสื่อมโทรมจากการชะล้างพังทลาย และการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างต่อเนื่องโดยขาดการปรับปรุงบำรุงดินที่เหมาะสม

2. การใช้ประโยชน์ที่ดินไม่สอดคล้องกับศักยภาพของดิน โดยเฉพาะการปลูกพืชไร่และพืชผักบนที่ลาดชันสูง ทำให้เกิดการชะล้างพังทลายและการเสื่อมโทรมของดิน

3. ขาดมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำที่เหมาะสมเป็นพิเศษ เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน

4. มีดินตื้นและมีหิน โส่ล่กระจายอยู่ตามผิวดินบางแห่ง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเตรียมดินและการปลูกไม้ยืนต้น

2. แนวคิดการมีส่วนร่วม

ในปีประชุม WCARRD ในปี ค.ศ. 1979 นักพัฒนาเริ่มมีความตระหนักถึงโครงการที่จะจัดความยากจนในชนบท โดยเห็นว่า คนยากคนจนในชนบทนั้น จะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน

ดำเนินงาน และการประเมินผลร่วมกับโครงการด้วย องค์การระหว่างชาติ องค์การของรัฐ รวมทั้ง องค์การเอกชนหลายองค์กร ได้แสดงความตั้งใจที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวชนบทยากจน ในขบวนการพัฒนา และเห็นว่า การพัฒนาชนบทนั้นควรเน้นให้กลุ่มที่เสียเปรียบกลุ่มอื่น เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการ และเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการ ไม่ว่าจะออกแบบ โครงการพัฒนาอย่างไร ก็ควรให้กลุ่มประชากรเป้าหมายเหล่านี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนิน โครงการ และควรมีการติดตามประเมินผลในแง่ดีด้วย (คณะทำงานย่อยเรื่องการติดตามงาน และประเมินผล คณะทำงานเรื่องการพัฒนาชนบท ภายใต้คณะกรรมการบริหารเพื่อการ ประสานงานแห่งองค์การสหประชาชาติ, 2531:79-80)

นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ(พ.ศ.2546 – 2549) ได้ชี้ว่า “ความต้องการของท้องถิ่น” มีสถานะเป็นวัตถุประสงค์ของนโยบายนี้ โดยชี้ชัดเจนนว่า “เพื่อให้เกิดความเสมอภาค ของประชาชนในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาและกำหนดทิศทางการพัฒนา ทั้งในระดับประเทศ และในระดับชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น...” (พันธุ์ทิพย์, 2546: ออนไลน์)

การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญที่ทำให้ประชาชนร่วม ในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทุนของชุมชน จึงต้องมีการแยกแยะเนื้อหาและรูปแบบของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ให้เหมาะสมกับ แต่ละเรื่อง พร้อมกับใช้วิธีการและกระบวนการที่เหมาะสม (เสรี, 2548: ออนไลน์)

ความหมายของการมีส่วนร่วม

ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข (2527) ให้ความเห็นเห็นว่า การพัฒนากับการมีส่วนร่วม ของประชาชนมีประเด็นหลักพื้นฐานสองประการ ที่เราจำเป็นต้องย้อนทบทวนและวิเคราะห์กัน ให้กระจ่าง ก่อนที่จะก้าวไปสู่การหาแนวทางในการพัฒนาโดยประชาชนมีส่วนร่วม คือ การให้ คำจำกัดความกันให้ชัดเจนว่า อะไรคือการพัฒนา และอะไรคือการมีส่วนร่วมของประชาชน

สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม (2549) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการ ซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้เสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อแสวงหา ทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มแรก เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และการรับรู้-เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

อรพินท์ (2538) ได้กล่าว ว่า คำว่า “การมีส่วนร่วม” โดยทั่วไปจะมีความหมายที่กว้างขวาง สำหรับความหมายที่พูดถึงในเชิงการพัฒนาชนบท มักจะหมายถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนหรือประชาชน ในการที่เข้าร่วมมีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนาของภาครัฐเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างหนึ่ง แต่การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้างกว่าอาจจะหมายถึงการเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ของชุมชนโดยตรง นอกจากนี้ คนอาจจะใช้คำว่า การมีส่วนร่วมในเชิงการเมืองโดยมีความหมายเพียงการไปลงคะแนนเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมอาจจะมิได้ทุกระดับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในระดับชาติลงไปจนถึงระดับหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมที่ใช้ในเอกสารนี้ หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งชายและหญิงในหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาของรัฐหรือกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ประชาชนยินดีมาร่วม โดยที่การมีส่วนร่วมนี้ จะมีความหมายว่าสมาชิกทุกคนจะร่วมรับประโยชน์และการร่วมลงทุนลงแรงด้วย จึงจะเป็นการมีส่วนร่วมตามความหมายที่เป็นธรรม

การมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นทางตรงและทางอ้อมอาจจะพูดกว้างๆ ด้วย เป็นกระบวนการของการติดต่อสื่อสาร กล่าวคือ การที่สมาชิกทุกคนในชุมชนสามารถและมีโอกาสสื่อสารสื่อความหมาย และเข้าใจข้อมูลเหตุผลต่างๆ ได้ดี จะทำให้ชุมชนนั้นๆ สามารถแยกแยะความต้องการและพัฒนาความสนใจร่วมกัน และจะนำไปสู่การร่วมดำเนินการหรือกิจกรรมใดๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่สมาชิกต่างพอใจร่วมกัน ดังนั้นในการสร้างการมีส่วนร่วมอาจจะกล่าวโดยรวมได้ว่าเป็นการพัฒนาปรับปรุงวิธีการสื่อสารระหว่างสมาชิกต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

สากล (2532: 167-168) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย ประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการคือ

- 1) การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการข้องเกี่ยวทั้งตัว ไม่ใช่เฉพาะเพียงแต่ด้านการทำงาน
- 2) การกระทำการให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้บังเกิดความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์แล้วก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

3) การร่วมรับผิดชอบ ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง (self – involved) กับกลุ่ม และต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การมีส่วนร่วม (participation) = ความร่วมมือร่วมใจ (cooperation) + การประสานงาน (coordination) + ความรับผิดชอบ (responsibility) ซึ่งนำส่วนประกอบทั้งหมดนี้มารวมกัน = พลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (teamwork)

ไพบูลย์ (2526) ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า หมายถึง การกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงสถานการณ์ของเขา เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ภายใต้การกำหนดและการดำเนินการของประชาชนเอง โดยกระบวนการของการมีส่วนร่วมนั้น เป็นการแก้ปัญหา (1) ค้นหาหรือกำหนดปัญหาของประชาชน (2) หาสาเหตุของปัญหา (3) หาวิธีการแก้ปัญหา (4) ลงมือปฏิบัติในการแก้ปัญหา และ (5) ประเมินผลการแก้ปัญหา ทั้งนี้ เพื่อเป็นพื้นฐานในการเข้าใจที่ตรงกันในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

ทวิวงศ์ (2546: ออนไลน์) กล่าวว่า คำว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” มาจากภาษาอังกฤษว่า “public participation” ในความหมายที่แท้จริงของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น แคนาดา และออสเตรเลีย จะหมายถึงหน่วยงานของภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรเอกชน กลุ่มคน และประชาชนทั่วไป ที่อาจได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์จากกรณีโครงการหรือกิจการ

แนวคิดในการมีส่วนร่วม

อภิชัย (2539) อ้างโดย อรุณี และคณะ (2548: 2) ให้ความเห็นที่เห็นว่า แนวคิดการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคมที่สำคัญสำหรับปัจจุบันและแนวโน้มอนาคตของทุกฝ่าย ต่างมุ่งเน้นที่กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนและนำองค์ความรู้ที่ผ่านการสะสมของชุมชนมาจัดการแก้ไขปัญหาของแต่ละชุมชน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการพัฒนาทุกขั้นตอน

นิรันดร์ (2527) อ้างโดย สากล (2532: 166) กล่าวว่า แนวคิดเกี่ยวกับการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้นเป็นแนวความคิดพื้นฐานของวิธีการพัฒนาชุมชนคือ “การช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้” (“help the people to help themselves” or “aided self-help”) ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนา กล่าวคือประชาชนต้องช่วยกันร่วมมือในการเป็นผู้กระทำการพัฒนาตนเอง

มิใช่เพียงเป็นผู้รับการพัฒนาเท่านั้น ทั้งนี้เพราะผู้กระทำการพัฒนาเป็นผู้ได้รับผลโดยตรงจากการพัฒนา

คณะทำงานย่อยเรื่องการติดตามงานและประเมินผลและคณะทำงานเรื่องการพัฒนาชนบท ภายใต้คณะกรรมการบริหารเพื่อการประสานงานแห่งองค์การสหประชาชาติ (2531: 80-82) ได้เสนอ เครื่องบ่งชี้ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพการมีส่วนร่วมในขณะที่โครงการดำเนินงานอยู่ และเมื่อโครงการสิ้นสุดลง ดังนี้

1) การประเมินเชิงปริมาณ เครื่องบ่งชี้ดังตัวอย่างที่กล่าวถึง เป็นเครื่องบ่งชี้เบื้องต้น ประกอบด้วย

ก) ตัวบ่งชี้เกี่ยวกับองค์กร โครงการพัฒนาชนบทหลายโครงการที่เป็นโครงการเกี่ยวกับการสร้างองค์กร หรือกลุ่มเป้าหมายให้เกิดองค์กรที่เป็นทางการบางอย่างได้ โดยพิจารณาจากการเข้าร่วมอย่างเป็นทางการ และเราสามารถใช้อย่างใด เช่น คำร้อยละ เป็นตัวบ่งชี้ถึงการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร้อยละของชาวชนบทในเขตโครงการที่รู้ว่ามีองค์กรนี้ในเขตพื้นที่นั้นๆ ร้อยละของชาวชนบทในเขตโครงการที่เป็นสมาชิกขององค์กร หรือความบ่อยครั้งในการเข้าร่วมประชุมของสมาชิก และความเปลี่ยนแปลงในแง่จำนวนสมาชิกในช่วงที่โครงการดำเนินอยู่

ข) ตัวบ่งชี้ถึงการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายในโครงการ โครงการพัฒนาชนบทหลายโครงการ มีกิจกรรมเพื่อการสร้างกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยและเกษตรกรที่ไร้ที่ทำกิน ในโครงการประเภทนี้ ตัวบ่งชี้ในเชิงปริมาณใช้ในการประเมินความสำเร็จ ได้แก่

- จำนวนกลุ่มและจำนวนองค์กรที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มภายใต้โครงการ
- จำนวนและสัดส่วนร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มโครงการ
- องค์กรประกอบทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มต่างๆ
- จำนวนและอัตราการเข้าร่วมในการประชุมของกลุ่มโครงการ

- ปริมาณแรงงาน (total manday of labour) ที่สมาชิกของกลุ่มใช้ในการทำกิจกรรมกลุ่ม

- จำนวนของสมาชิกกลุ่มที่รู้จักเกี่ยวกับบริการต่างๆ ของหน่วยงานที่พัฒนาขึ้นและ/หรือใช้บริการนั้นๆ

2) การประเมินเชิงคุณภาพ การศึกษาในเชิงคุณภาพ เช่น เกี่ยวกับการเติบโตของกลุ่มเหล่านี้ต่อชุมชน วิธีการที่เหมาะสมในการศึกษาหัวข้อเหล่านี้จะเป็นการสังเกตการณ์โดยมีส่วนร่วม

ร่วมและการศึกษาแบบเจาะลึก โดยใช้ตัวอย่างขนาดเล็กของครัวเรือนที่เลือกอย่างมีมาตรฐาน
จำเพาะบางประการ เพื่อใช้ศึกษาเป็นรายกรณี

สากล (2532: 166) ได้เสนอแนวความคิดที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมดังนี้

- 1) ความสนใจในความเป็นห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวล
ส่วนบุคคลซึ่งบังเอิญเหมือนกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
- 2) ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดัน
ให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำาร่วมกัน
- 3) การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา
- 4) ความศรัทธา ที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
- 5) ความเกรงใจ ที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง
- 6) อำนาจบังคับ ที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วน
ร่วมในการกระทำารต่างๆ

วีรัช (2535: 121-122) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
พัฒนาชนบทดังนี้

แนวคิดแรก เป็นการมีส่วนร่วมผ่านองค์กรในชนบท(through rural organization)
โดยประชาชนในชนบทสามารถเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชนบทโดย

- 1) เป็นผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรในชนบทต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการ
พัฒนาชนบท
- 2) เป็นสมาชิกขององค์กรในชนบทต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาชนบท
- 3) ไม่เป็นสมาชิกขององค์กรในชนบทแต่เป็นผู้ออกแรงงาน เป็นผู้สนับสนุน
ด้านวัสดุอุปกรณ์ ผู้ให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน หรือเป็นผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรม สัมมนา
หรือประชุม รวมทั้งเป็นผู้รับข่าวสารเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชนบท

แนวความคิดที่สอง เป็นการมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการตัดสินใจในโครงการพัฒนาชนบท
สามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดยอาศัยบทบาทจาก

- 1) ผู้นำท้องถิ่น ทั้งที่มาจากผู้ที่มีความรู้มีการศึกษา และผู้ที่มาจากการแต่งตั้งสามารถ
เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนโครงการพัฒนาชนบท รวมทั้งการสนับสนุนประชาชน
ให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงาน

2) ประชาชนบางส่วนอาจเข้ามามีส่วนในการตัดสินใจตลอดจนการคัดเลือกปัญหา และโครงการที่เหมาะสม เพื่อแก้ไขปัญหาในชนบทนั้น

อรุณี และคณะ(2548: 10-15) ได้กล่าวถึงฐานความเชื่อของนักพัฒนาสังคมในการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับประชาชนไว้ดังนี้

1. เชื่อมั่นและเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นคน ให้ความสำคัญกับคนและเชื่อว่าคนภายในชุมชนมีความสามารถในการคิดและเรียนรู้สถานการณ์ที่แวดล้อมตนเองได้ดีกว่านักพัฒนาที่เปรียบเหมือนคนนอก

2. เชื่อมั่นในศักยภาพขององค์กรชาวบ้าน เชื่อว่าระบบความรู้หรือภูมิปัญญาของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตนั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้พัฒนาตนเองและชุมชนของตนได้

3. เชื่อมั่นในความร่วมมือและยอมรับในความหลากหลายทางความคิด(สหวิทยาการ)

4. เชื่อมั่นในแนวทางการพัฒนาที่ยึด “คน” และ “ทรัพยากรธรรมชาติ” เป็นสำคัญ

5. การศึกษาชุมชนเป็นขั้นตอนเริ่มต้นของกระบวนการทำงานพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม และยังทำให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างชาวบ้านกับนักพัฒนา

และอรุณี และคณะ(2548: 10-15) ยังให้ความสำคัญกับการติดตามและประเมินผลขององค์กรพัฒนาเอกชนและเห็นว่า มีความสัมพันธ์กับกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เพราะการพัฒนาที่เน้นให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาโครงการนั้น มีความสำคัญในลักษณะที่เป็นกระบวนการทำงานหรือวงจรที่เชื่อมโยงระหว่างการคิดและการปฏิบัติ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันแต่ละขั้นตอน และมีการตรวจสอบการดำเนินงานในแต่ละช่วง การติดตาม สรุปบทเรียน และการประเมินผล เป็นกระบวนการที่เริ่มต้นและสิ้นสุดพร้อมกันกับกระบวนการพัฒนาโครงการแบบมีส่วนร่วม และมีความสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้กระบวนการทำงานพัฒนาให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร (2549: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงหลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาคราชการนั้น (international for participation) ได้แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน

2. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่างๆ

3. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนในความต้องการของตนว่ารัฐจะนำไปพิจารณาเป็นทางเลือก

4. ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงสุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในขั้นสุดท้าย

เสรี (2548: ออนไลน์) ได้ยกตัวอย่าง หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เห็นชอบร่วมกัน ในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมดังนี้

1. ยึดหลักประชาชนทุกคนมีสิทธิเข้าร่วมในกระบวนการ ทั้งนี้ การเข้าร่วมควรที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น และเน้นการมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการด้วย

2. เพื่อทำให้เกิดความชัดเจนถึงองค์ประกอบของ “ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง” ทั้งหมด ในกระบวนการมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

3. ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่จะได้รับผลกระทบโดยตรง ผู้เสนอโครงการต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่หมายถึงอะไร

4. ต้องวางอยู่บนพื้นฐานและให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับกลุ่มคนพิการ คนด้อยโอกาส ชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยการศึกษาและอื่นๆ (underprivileged people) และความเท่าเทียมทางเพศ (gender sensitivity)

5. ต้องยึดหลักความยุติธรรมและความถูกต้องเป็นหลัก

6. ไม่ว่าจะดำเนินการด้วยวิธีการ เทคนิคเช่นไร การดำเนินการต้องมีผลลัพธ์ที่มีความหมาย ชัดเจนอย่างแท้จริง (meaningful participation)

7. ในกระบวนการมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 4 ระดับ คือ 1) รับรู้ 2) ปรึกษาหารือ 3) ร่วมตัดสินใจ 4) ประชามติ ดังนั้น ในแต่ละขั้นตอนของการทำการวิเคราะห์ถึงผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม (economic and social impact assessment) จะต่างกัน

8. ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการ คือต้องรับรู้มีความเข้าใจและสร้างความชำนาญ ด้านเทคนิคและวิธีการในการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น

9. เพิ่มขีดความสามารถและศักยภาพความรู้ในด้านการมีส่วนร่วมของสังคมไทยในทุกฝ่าย (capacity building) จึงจะเกิดความสำเร็จและต้องส่งเสริมทั้งระยะสั้นและระยะยาว

และเสรี(2548: ออนไลน์) ยังได้กล่าวสรุปถึงเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบไปด้วย

1. การให้ข้อมูลแก่ประชาชน เป็นกลุ่มเทคนิคที่เป็นการสื่อสารทางเดียวเพื่อให้ประชาชน รับทราบข้อมูล

2. เทคนิคการมีส่วนร่วมที่เน้นการรับฟังความคิดเห็น

3. เทคนิคการมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือ เป็นการสื่อสารแบบสองทาง มีการแลกเปลี่ยน ข้อมูลและความคิดเห็นในเนื้อหาของเทคนิคอย่างชัดเจน

ปรัชญาและเทศศักดิ์ (2535: 103-112) ได้สรุปถึงความสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จ ในการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประเด็นคือ

1. การมีส่วนร่วม และการสนับสนุนหรือคัดค้านของประชาชนมีผลต่อการพัฒนา
2. ควรให้ประชาชนในท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของปัญหามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ในขั้นตอนต่างๆ และต้องทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ

3. ควรปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมต่างๆของท้องถิ่น นั้นๆ

4. การมีส่วนร่วมเป็นการปูพื้นฐานในการปกครองแบบประชาธิปไตย และนอกจากนี้ ปรัชญาและเทศศักดิ์(2535: 103-112) ยังได้วิเคราะห์การมีส่วนร่วมใน ขั้นตอนต่างๆ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการระบุถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาในแต่ละท้องถิ่น

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน

3. การมีส่วนร่วมในการนำแผนไปปฏิบัติ

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและควบคุม

5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (2549: ออนไลน์) กล่าวว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วม มีหลายขั้นตอนได้แก่ ประชุม วางแผนดำเนินการ แสดงความคิดเห็น ปฏิบัติตามแผนด้วยการ ลงมือปฏิบัติ แบ่งผลประโยชน์จากการพัฒนา และประเมินการปฏิบัติงานตามแผนงานที่ได้ ดำเนินการ

ที่ผ่านมาไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเท่าใด แม้จะมีการระดมความร่วมมือและให้ประชาชนเข้ามารวมกลุ่มกัน แต่การมีส่วนร่วมดังกล่าวเป็นไปในความหมายที่แคบมาก คือเข้าร่วมในโครงการที่ราชการกำหนดและตัดสินใจให้เท่านั้น และในทางรัฐศาสตร์ การมีส่วนร่วมของประชาชนเท่าที่ผ่านมามักหมายความว่าเพียงแต่การมีส่วนร่วมทางการเมือง ในบางครั้งก็ยึดถือเอาว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าว เป็นผลตามมาของการพัฒนา ดังนั้นในทางการวิจัยการมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงตัวแปรตาม(dependent variable) เท่านั้น (สากล , 2532: 165-166)

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมเดช (2544) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวนชนบทผู้ยากจนในโครงการพัฒนาชนบทในตำบลเพ็ชราม และตำบลกาเกาะบุรี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนามากที่สุด แต่มีส่วนร่วมในขั้นตอนการติดตามประเมินผลในระดับน้อย และในขั้นตอนการร่วมวางแผนและโครงการพัฒนาหมู่บ้านและตำบล ผู้เข้ามามีส่วนร่วมส่วนใหญ่จะเป็นประชาชนผู้มีรายได้น้อยกว่าคนข้างสูง และมีสถานะเป็นผู้นำท้องถิ่นในด้านต่างๆ แต่ขณะที่ขั้นตอนการร่วมคิดวิเคราะห์ปัญหา การร่วมปฏิบัติงาน และการติดตามประเมินผลผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุดจะเป็นราษฎร และในขั้นตอนการคิดวิเคราะห์ปัญหาประชาชนชนบทยากจนจะเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด และพบว่าผู้มีส่วนร่วมในระดับมากที่สุดในทุกขั้นตอนจะเป็นชาย

ชัยเจริญ (2544) ศึกษาการประเมินผลโครงการพัฒนาที่ดินชุมชนบนที่สูงบ้านม่วงกาน้ำ ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่า เกษตรกรส่วนมากไม่มีใบแสดงเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดิน เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เป็นสมาชิกสถาบันการเกษตร รองลงมา เป็นสมาชิกสถาบันการเงินคือ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ส่วนมากมีที่ดินเป็นของตนเอง โดยใช้ที่ดินทำไร่และในรอบปีที่ผ่านมามีการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ปรับปรุงดินมากที่สุด เกษตรกรได้รับข่าวสารมากที่สุดจากการฝึกอบรม อุปสรรคในการอนุรักษ์ดินและน้ำของเกษตรกรคือ ขาดเงินทุน แรงงาน และเครื่องมืออุปกรณ์ในการปฏิบัติอีกทั้งขาดความรู้ทางวิชาการในการอนุรักษ์ดินและน้ำ

พันธศักดิ์ (2546) ได้ศึกษา การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกรบนที่สูงอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพื้นเมือง จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีความถี่ในการได้รับข้อมูลข่าวสารเฉลี่ย 10.65 ครั้ง/ปี เกษตรกรส่วนใหญ่

ไม่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ในระดับปานกลาง และพบว่าการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญมีส่วนรายได้ของครัวเรือนกับจำนวนพื้นที่ถือครองมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญในเรื่องของปัญหานั้น พบว่า มีการลักลอบตัดไม้และเผาป่าในฤดูแล้ง และเกษตรกรเสนอให้รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนเรื่อง งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และต้องการให้เข้ามาส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ประกอบด้วย

ประเสริฐ (2543) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอค้อยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถม รับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพหลัก และทำการเกษตรเป็นอาชีพรอง ได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้ใหญ่บ้านมากที่สุด มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.24 คน ระยะเวลาอาศัยในหมู่บ้านเฉลี่ย 33.63 ปี มีทัศนคติและการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลในระดับปานกลาง ขณะที่มีส่วนร่วมมากในขั้นตอนการรับข้อมูลข่าวสาร จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร พบว่า อายุกับทัศนคติ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนระดับการศึกษากับรายได้รวมของครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ

อินโพธิ์ (2539: 72) ได้ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการตัดสินใจร่วมโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรของเกษตรกร บ้านแสนคันธา ตำบลทุ่งรวงทอง กิ่งอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการของเกษตรกร คือ พื้นที่ถือครอง แรงงานในครัวเรือน เงินลงทุน การอ่านออกเขียนได้ และการได้รับข่าวสารของโครงการ และพบว่า ผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกโครงการจะมีรายได้และเงินลงทุนมากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกโครงการ เช่นเดียวกับการถือครองที่ดิน พบว่า ผู้เป็นสมาชิกโครงการ จะมีพื้นที่ถือครองมากกว่าผู้ที่ไม่เป็นสมาชิกโครงการ

วราพรธณ (2531: 77-78) ได้ศึกษาการวิเคราะห์ความยั่งยืนในเชิงเศรษฐศาสตร์ของระบบเกษตรบนที่สูง กรณีศึกษาหมู่บ้านผานกกก อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความยั่งยืนนั้นมี 4 ปัจจัย ประกอบด้วย ชนิดของพืชที่ปลูก จำนวนพื้นที่เพาะปลูก จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และการพังทลายของดิน และพบว่า เกษตรกรที่มีระบบปลูกพืชเป็นพืชผักและไม่ผลควบคู่กันไปจะมีความยั่งยืนสูงกว่าเกษตรกรที่มีระบบปลูกพืชเป็นพืชผักและพืชไร่เกือบทั้งหมด ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า เกษตรกรที่มีจำนวนพื้นที่มากจะมีความยั่งยืน

มากกว่าเกษตรกรที่มีพื้นที่น้อย และในกรณีมีจำนวนพื้นที่ถือครองเท่ากันจะพบว่าเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยกว่าจะมีความยั่งยืนมากกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก

วันชัย (2542 : 59- 60) ได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อการดำเนินงานโครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูง ศูนย์จัดการต้นน้ำกก จังหวัดเชียงราย พบว่า ผู้นำชุมชนเห็นด้วยกับการดำเนินงานของโครงการวนศาสตร์ชุมชนบนพื้นที่สูงว่า เป็นแนวทางดำเนินงานที่เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน และพบว่า ขนาดพื้นที่ถือครองการเกษตรมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อการดำเนิน โครงการ แต่การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อการดำเนินโครงการ

สุรินทร์ (2541: 62) ได้ศึกษาการประเมินผลโครงการหมู่บ้านพัฒนาที่ดิน บ้านแม่เลิม ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อโครงการหมู่บ้านพัฒนาที่ดิน คือ คิดว่าโครงการสามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการใช้ดิน และยังสามารถทำให้หมู่บ้านพัฒนาได้ในระดับมาก

ประทีป (2541: 75) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานของโครงการชลประทานเขื่อนแม่กวงอุดมธารา ในอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน พบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการน้ำชลประทานเพื่อการเกษตรของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา การได้รับข้อมูลข่าวสาร การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำ และการเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ทินกร (2549: 71 – 73) ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรศุภนิมิตในจังหวัดแพร่ พบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมมากในภาพรวมของขั้นตอนการวางแผน และเมื่อได้พิจารณารายละเอียดพบว่า สมาชิกมีส่วนร่วมปานกลางในการเสนอแนะความคิดเห็นและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่ม การมีส่วนร่วมขั้นปฏิบัติกิจกรรมในภาพรวมเกษตรกรมีส่วนร่วมปานกลาง และเมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า มีส่วนร่วมมากในการประชาสัมพันธ์ร่วมลงทุนเป็นหุ้นออกทรัพย์ไว้สหกรณ์ ส่วนในขั้นตอนประเมินผลและการได้รับผลประโยชน์ในภาพรวม สมาชิกมีส่วนร่วมปานกลางเช่นกัน จากการศึกษาความสัมพันธ์ พบว่า ความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของสหกรณ์ และประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมของสหกรณ์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรศุภนิมิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ .01 และความพึงพอใจในการเข้าร่วมประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรศุภนิมิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในขณะที่อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่งทางสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาสหกรณ์การเกษตรศุภนิมิตในจังหวัดแพร่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved